

Nr 65

*Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående
högre utbildning av sinnessjukvårdspersonal.*

(3:e avd.)

Kungl. Maj:t har i propositionen nr 51, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 24 januari 1958, föreslagit riksdagen att godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för högre utbildning av sinnessjukvårdspersonal.

Genom beslut den 13 maj 1949 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för inrikesdepartementet att tillkalla högst fem sakkunniga för att inom departementet biträda med utredning angående sinnessjukvårdspersonalens utbildning. Med stöd av bemyndigandet tillkallades den 13 juni 1949 såsom sakkunniga ledamoten av riksdagens första kammare O. G. Karlsson, tillika ordförande, överläkaren vid Beckomberga sjukhus P. I. R. Blomqvist, numera ledamoten av riksdagens första kammare, förste uppsyningsmannen vid Sätters sjukhus J. G. E. Snygg och ledaren för praktiska kursen vid sydsvenska socialinstitutet, politices magistern Margareta Almqvist. Sedermera tillkallades såsom sakkunnig jämväl föreståndarinnan vid Sätters sjukhus Stina Sjöholm. De sakkunniga antog benämningen 1949 års kommitté för sinnessjukvårdspersonalens utbildning.

Med skrivelse den 24 november 1951 överlämnade kommittén betänkande angående utbildning av sinnessjukvårdspersonal (stencilerat). De sakkunnigas förslag omfattade såväl grundutbildning som högre utbildning av sinnessjukvårdspersonal.

Sedan betänkandet remissbehandlats samt medicinalstyrelsen efter erhållet uppdrag inkommit med ytterligare utredning beträffande det av kommittén avgivna förslaget till grundutbildning godkände 1954 års riksdag riktlinjer för grundutbildningen av sinnessjukvårdspersonal vid statens sinnessjukhus (prop. nr 166, riksd. skr. nr 248/1954).

I anslutning till vad som uttalades i nämnda proposition har Kungl. Maj:t den 24 september 1954 uppdragit åt medicinalstyrelsen att överarbeta förslaget till högre utbildning av sinnessjukvårdspersonalen och därvid beakta vad som anförts i remissyttrandena över kommitténs förslag i denna del. Vid uppdragets fullgörande borde möjligheterna att samordna denna utbildning med utbildningen av sjuksköterskor inom kroppssjukvården särskilt under-

sökas. I anledning av uppdraget har medicinalstyrelsen den 29 oktober 1956 inkommit med utredning.

Vidare har medicinalstyrelsen i skrivelse den 18 oktober 1957 hemställt om anvisande av medel för nästa budgetår för anordnande av högre utbildning i överensstämmelse med styrelsens förslag.

Efter en redogörelse för nuvarande förhållanden och tidigare förslag och yttranden redovisas i propositionen medicinalstyrelsens förslag och däröver avgivna yttranden (s. 7—22). Härutinnan får utskottet hänvisa till propositionen.

Departementschefen anför, att han i årets statsverksproposition framhållit, att målet för den pågående upprustningen av mentalsjukvården var att åstadkomma behandlingsresurser och vårdförhållanden, som i möjligaste mån skall jämställa denna vårdgren med kroppssjukvården, samt angav vissa riktlinjer för utvecklingen mot detta mål. Emellertid tillfogades, att möjligheterna för en fortsatt sådan utveckling liksom till en förbättrad vård överhuvudtaget i hög grad var beroende av bl. a. att sjukhusen var försedda med en väl utbildad personal. Beträffande den egentliga vårdpersonalen rådde i denna del tidigare mycket otillfredsställande förhållanden och för behörighet till förmansbefattningar krävdes i teoretiskt hänseende endast genomgång av en s. k. högre kurs om cirka 50 timmar. Både i denna del och i fråga om grundutbildningen framlades nya förslag med väsentliga förbättringar av 1949 års kommitté för sjuksjukvårdspersonalens utbildning. Ett på grundval av dess betänkande 1951 efter överarbetning inom medicinalstyrelsen framlagt förslag om ny tvåårig grundutbildning godkändes även av 1954 års riksdag (prop. nr 166/1954).

Denna grundutbildning har tagit sin början den 1 mars 1956. Utbildningen omfattar *dels* provtjänstgöring under 6 månader, därav 1 månad teoretisk undervisning, *dels* 6 månaders utbildning i kroppssjukvård, varav läskurs 2 månader samt praktisk utbildning i medicinsk och kirurgisk sjukvård under vardera 2 månader *dels* ock utbildning i psykiatrisk sjukvård med viss jämsidesläsning under 12 månader. Enligt vad departementschefen inhämtat av medicinalstyrelsen har utbildningen hittills omfattats med mycket stort intresse.

Kommitténs förslag till högre utbildning blev föremål för kritik från övervägande antalet remissinstanser. Därvid framhöll några myndigheter bl. a. att det ur olika synpunkter vore önskvärt om den högre utbildningen kunde anpassas till sjuksköterskeutbildningen. I samband med uppdragande av riktlinjerna för grundutbildningen förklarade dåvarande departementschefen, att han med hänsyn till de delade meningar som rådde i fråga om den högre utbildningen och det förhållandet att frågan om en önskvärd samordning mellan denna och sjuksköterskeutbildningen icke kunde anses tillräckligt utredd, icke vore beredd att då framlägga förslag beträffande

den högre utbildningen. Denna fråga borde ytterligare övervägas, särskilt i vad avsåg den nämnda frågan om en samordning med sjuksköterskeutbildningen.

Medicinalstyrelsens nu framlagda förslag till högre utbildning av sinessjukvårdspersonalen innebär en till 22 månader utökad utbildning, vilken skall inlemmas i sjuksköterskeskolornas utbildningsplan. Utbildningen avses omfatta allmänutbildning enligt skolornas vanliga kursplaner under 20 månader samt specialutbildning i psykiatri och psykiatrisk sjukvård under 2 månader. Rekryteringen till den högre utbildningen beräknas ske huvudsakligen av elever, som genomgått grundutbildningen och i omedelbart sammanhang med denna. För inträde kräves samma skolkunskaper, som gäller för inträde till sjuksköterskeskola, nämligen realexamen, normalskolekompetens eller folkhögskola. Genomgången högre utbildning medför kompetens till icke blott förmanstjänster inom sinessjukvården utan även sjukskötersketjänster inom kroppssjukvården. För att förhindra eleverna att lämna den statliga sinessjukvården föreslås, att elev skall förbinda sig att under tre år stanna kvar i denna mot det att eleven får uppbära oavkortad lön under utbildningstiden.

I remissvaren har allmänt framhållits behovet av en förbättrad högre utbildning och vikten av att enhetlighet i utbildningsförhållandena för kropps- och sinessjukvårdens personal eftersträvas.

Av vad inledningsvis anförts framgår vilken betydelse en förbättrad högre utbildning för vårdpersonalen har då det nu gäller att få upp mentalsjukvården till kroppssjukvårdens nivå i vad rör behandlingsresurser och vårdförhållanden. En reform även av denna utbildning är därför ett väsentligt led i den pågående upprustningen av mentalsjukvården med angiven målsättning. Det av medicinalstyrelsen framlagda förslaget till en sådan reform anser departementschefen i huvudsak fylla de krav man kan uppställa från dessa utgångspunkter. I denna del framhålles särskilt värdet av att utbildningsplanerna omfattar en grundlig utbildning även i kroppssjukvård. Framstegen inom sinessjukvården under de senaste årtiondena har lett till ökad insikt om sambandet mellan somatisk och psykisk sjukvård. Då detta samband med säkerhet kommer att ytterligare aktualiseras anses det angeläget, att de krav som framförts i nämnda avseenden blir tillgodosedda. I förslaget har därjämte redan av organisatoriska skäl åstadkommit viss enhetlighet i utbildningsförhållandena för den kvalificerade personalen inom kropps- och sinessjukvården. En dylik jämställdhet i fråga om de olika personalgruppernas kompetens underlättar personalens rationella utnyttjande. Ur angivna synpunkter ansluter sig departementschefen till de grundläggande principerna i medicinalstyrelsens förslag, såvitt avser utbildningens anordnande.

Medicinalstyrelsen har uppskattat utbildningsbehovet till 140 elever årligen. Därav avses 85 utbildas vid den högre utbildningen för mentalsjuk-

vårdselever och 60 vid centrala kurser för sjuksköterskeelever. Emot dessa beräkningar har departementschefen i huvudsak icke något att invända.

I fråga om villkoren för antagning till mentalsjukvårdselev anser departementschefen, att i princip samma krav på skolunderbyggnad bör gälla som för sökande till sjuksköterskeskola. Detta innebär enligt kungörelsen den 14 maj 1954 (nr 276) angående kompetensvärdet av enhetskolans avgångsbetyg, att även elever, som genomgått enhetskolans klass 9 g eller 9 a, är behöriga. Därjämte bör emellertid möjligheter till dispens från nämnda krav föreligga för de sökande som efter folkskola genom korrespondensstudier el. dyl. skaffat sig kompletterande kunskaper i vissa ämnen samt därjämte anses lämpliga för den högre utbildningen.

Medicinalstyrelsen har föreslagit, att den högre utbildningen bör följa omedelbart efter avslutad grundutbildning medan sjukhuspersonalens förbund framhållit lämpligheten av ett års föregående praktisk tjänstgöring. I enlighet med vad i det följande förordas torde emellertid den högre utbildningen komma att påbörjas först under hösten 1959. Detta innebär, att de elever, som avslutar sin grundutbildning våren 1958, kommer att få tjänstgöra på sjukhus under cirka 1 år innan de kan påbörja högre utbildning. Hur denna fråga skall lösas för framtiden föreslås få prövas sedan erfarenheter på området vunnits.

Mentalsjukvårdsdelegationens förslag, att de elever, som vid påbörjandet av grundutbildningen har de teoretiska kvalifikationerna för inträde till sjuksköterskeskola liksom de som under grundutbildningen förskaffar sig sådana kvalifikationer, skall ha möjlighet att påbörja utbildningen vid sjuksköterskeskola redan efter avkortad grundutbildning, anser departementschefen sig i princip böra tillstyrka. Förutsättningarna för en sådan anordning bör närmare undersökas.

Vad angår omfattningen av den högre utbildningen har ett flertal remissmyndigheter — bl. a. under erinran om att grundutbildningen och den högre utbildningen kommer att omfatta tillhoppa 46 månader — framhållit önskvärdheten av att sistnämnda utbildning förkortas. Läkarförbundet har i detta sammanhang påpekat, att den del av grundutbildningen, som omfattar utbildning i kroppssjukvård, borde kunna tillgodoräknas i den högre utbildningen.

De här framförda synpunkterna finner departementschefen värda beaktande. Den av styrelsen föreslagna samordningen av utbildningen för sjuksköterskeelever och mentalsjukvårdselever innebär visserligen påtagliga organisatoriska fördelar genom anknytningen till befintliga skolor. Å andra sidan torde därvid några större förändringar i kursplanen för den högre utbildningen icke nu kunna genomföras. För att icke den sammanlagda utbildningstiden skall bli för omfattande förordas i stället, att den i grundutbildningen ingående provtjänstgöringen och utbildningen i psykiatrisk sjukvård avkortas med tillhoppa 3 å 4 månader. Denna nedskärning bör

kunna genomföras redan fr. o. m. hösten 1958. Frågan huruvida någon del av den i grundutbildningen ingående utbildningen i kroppssjukvård kan tillgodoräknas i den högre utbildningen anses böra närmare utredas, varvid även möjligheterna att i tidsbesparande syfte omdisponera läskurserna i grundutbildningen och den högre utbildningen bör beaktas.

Medicinalstyrelsens förslag att den högre utbildningen för mentalsjukvårdselever skall förläggas till sjuksköterskeskolorna och till Ulleråkers sjukhus föranleder ej någon erinran från departementschefens sida. Förhandlingar anses dock få upptagas med landstingen om vissa kostnader för denna utbildning. Det förutsättes därvid, att även statens sjuksköterskeskolor skall kunna mottaga lämpligt antal sådana elever. Icke heller har departementschefen något att erinra mot förslaget att förlägga de centrala högre kurserna för sjuksköterskeelever till Ulleråkers och S:t Lars' sjukhus.

I likhet med medicinalstyrelsen förutsätter departementschefen, att den, som enligt nu gällande bestämmelser vunnit behörighet till högre befattning, bibehålles vid denna behörighet även efter det den föreslagna utbildningen kommit i gång. Medicinalstyrelsens förslag att ordinarie befattningshavare, som tidigare genomgått s. k. högre kurs om 50 timmar och visat särskild lämplighet för sinnessjukvård, under en övergångsperiod på 10 år i vanlig ordning bör få söka till den högre utbildningen utan att ha genomgått grundutbildning, föranleder från departementschefens sida endast det påpekandet, att även i sådana fall kravet på viss skolunderbyggnad bör kunna mildras genom dispens i enlighet med vad han tidigare anfört.

Mot förslaget att vid lasarettet i Falköping anordna kompletterande utbildning för äldre förmanspersonal, som ej vill genomgå den högre utbildningen, har departementschefen ej något att erinra. Däremot anses ej erforderligt att nu taga slutlig ställning till frågan huruvida sådan utbildning bör anordnas vid flera lasarett. Denna fråga föreslås få behandlas i ett senare sammanhang.

Frågan om elevernas avlöningsförhållanden föreslås få upptagas till slutlig prövning i ett senare sammanhang, därvid frågan om förmåner under utbildning av här avsett slag bör beaktas ur principiell synpunkt. Med anledning av vad styrelsen för svenska landstingsförbundet anfört om medicinalstyrelsens förslag, att landstingen bör till statsverket inbetala ersättning, motsvarande vad som utgår till sjuksköterskeskolornas egna elever under den praktiska utbildningstiden, anses förhandlingar i frågan böra upptagas med landstingen.

De av medicinalstyrelsen framlagda kostnadsberäkningarna anses i hudsak kunna godtagas, om avseende icke fästes vid det resultat, som lösningen av frågan om elevernas avlöningsförhållanden kan medföra. Med hänsyn tagen till vissa löneökningar m. m. sedan förslaget framlades uppskattas de årliga löpande kostnaderna för utbildning av mentalsjukvårdselever, utbildning av sjuksköterskeelever vid centrala högre kurser och ut-

bildning av äldre personal till i runt tal 1,9 miljoner kronor. Därav beräknas cirka 140 000 kronor belöpa på nuvarande centrala högre kurser vid Ulleråkers sjukhus. Vid beräkningarna har departementschefen utgått från det av medicinalstyrelsen uppskattade utbildningsbehovet. Då utbildningen av mentalsjukvårdselever och av äldre personal torde få påbörjas först under budgetåret 1959/60, erfordras inga anslag för detta ändamål under nästa budgetår.

I enlighet med medicinalstyrelsens förslag beräknas, att en central högre kurs för sjuksköterskeelever vid S:t Lars' sjukhus skall taga sin början under nästa budgetår. För ifrågavarande ändamål har beräknats ett belopp av omkring 22 600 kronor. Härav belöper 8 000 kronor på avlöningar till en föreståndarinna och en instruktionsköterska jämte arvoden till föreläsare samt 12 500 kronor på studiebidrag till elever. Medel härför har för nästa budgetår beräknats under avlöningsanslagen till Utbildning av sinnessjukvårdspersonal respektive till Statens sinnessjukhus. Restande belopp, 2 100 kronor, avseende omkostnader för studiebesök, undervisningsmateriel och litteratur, föreslås få utgå från anslaget till Statens sinnessjukhus: Omkostnader.

Utskottet. Den pågående upprustningen inom mentalsjukvården nödvändiggör, att åtgärder vidtages för att möjliggöra bättre utbildning av sinnessjukvårdspersonalen. Kungl. Maj:ts förslag till lösning av den sedan länge aktuella frågan om en förbättring av den högre utbildningen för denna personal, innebärande framför allt en mera allsidig utbildning än tidigare, utgör ytterligare ett steg mot åstadkommandet av behandlingsresurser och vårdförhållanden, som jämställer denna vårdgren med kroppssjukvården.

Såsom departementschefen framhållit har framstegen inom sinnessjukvården under de senaste årtiondena lett till ökad insikt om sambandet mellan kropps- och sinnessjukvården. Med hänsyn härtill synes det särskilt värdefullt att utbildningsförhållandena för den kvalificerade personalen inom dessa vårdområden göres enhetliga.

Vad departementschefen i övrigt anfört och föreslagit i fråga om utbildningens praktiska genomförande m. m. föranleder icke någon erinran eller särskilt uttalande från utskottets sida. Utskottet kan alltså ansluta sig till den principiella uppläggningsen av verksamheten.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 24 januari 1958 förordade riktlinjerna för högre utbildning av sinnessjukvårdspersonal.

Stockholm den 21 mars 1958

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Närvarande: se under utlåtandet nr 66.